

СУТНІСТЬ ТА ЦІЛІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

ESSENCE AND OBJECTIVES OF EXTERNAL CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF THE STATE BUREAU OF INVESTIGATION

Мета статті полягає у тому, щоб охарактеризувати сутність та цілі здійснення зовнішнього контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань. У статті визначено, що зовнішній контроль – це діяльність, що здійснюється суб'єктами, які не є частиною структури або системи управління контрольованого об'єкта, з метою перевірки відповідності його діяльності встановленим нормам, стандартам, завданням чи регламентам. Метою зовнішнього контролю є забезпечення прозорості, відповідності вимогам законодавства, дотримання принципів доброчесності, ефективності, законності, а також надання об'єктивної оцінки результатів діяльності об'єкта контролю. У статті сформувано, що цілями здійснення зовнішнього контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань є: 1) забезпечення законності, адже зовнішній контроль дозволяє перевіряти, чи дотримується Державне бюро розслідувань норм законодавства під час здійснення слідчих дій, затримань, збору доказів і прийняття відповідних рішень; 2) попередження випадків вчинення корупції або будь-яких зловживань, це зумовлено тим, що діяльність Державного бюро розслідувань, яке розслідує резонансні злочини може бути піддана корупційному впливу чи маніпуляціям, а тому зовнішній контроль допомагає ідентифікувати потенційні загрози, запобігати конфліктам інтересів, а також вживати превентивних заходів для усунення будь-якого роду порушень; 3) політична нейтральність Державного бюро розслідувань, оскільки бюро має бути незалежним від будь-якого політичного впливу і саме зовнішній контроль дає змогу моніторингу діяльності на предмет відсутності політичної заангажованості в розслідуванні або прийнятті рішень; 4) вдосконалення роботи Державного бюро розслідувань, оскільки аналіз результатів зовнішнього контролю дозволяє виявити слабкі місця в роботі Державного бюро розслідувань та розробити відповідні заходи для усунення таких слабких місць; 5) відповідність міжнародним стандартам, адже саме зовнішній контроль допомагає визначити, що діяльність Державного бюро розслідувань відповідає міжнародним стандартам у сфері боротьби з корупцією та захисту прав людини.

Ключові слова: адміністративна юрисдикція, адміністративне право, адміністративні процедури, гарантії, законність, контроль, моніторинг, принципи, розслідування.

The purpose of the article is to characterize the essence and goals of external control over the activities of the State Bureau of Investigation. The article defines external control as an activity carried out by entities that are not part of the structure or management system of the controlled object, in order to verify the compliance of its activities with established norms, standards, tasks or regulations. The purpose of external control is to ensure transparency, compliance with legislative requirements, compliance with the principles of integrity, efficiency, legality, as well as providing an objective assessment of the results of the activities of the controlled object. The article establishes that the objectives of external control over the activities of the State Bureau of Investigation are: 1) ensuring legality, since external control allows you to verify whether the State Bureau of Investigation complies

with the norms of the law when carrying out investigative actions, detentions, collecting evidence and making relevant decisions; 2) prevention of corruption or any abuses, this is due to the fact that the activities of the State Bureau of Investigation, which investigates high-profile crimes, may be subject to corruption influence or manipulation, and therefore external control helps to identify potential threats, prevent conflicts of interest, and take preventive measures to eliminate any kind of violations; 3) political neutrality of the State Bureau of Investigation, since the bureau must be independent of any political influence and it is external control that allows monitoring activities for the absence of political bias in the investigation or decision-making; 4) improvement of the work of the State Bureau of Investigation, since analysis of the results of external control allows identifying weaknesses in the work of the State Bureau of Investigation and developing appropriate measures to eliminate such weaknesses; 5) compliance with international standards, because it is external control that helps to determine that the activities of the State Bureau of Investigation comply with international standards in the field of combating corruption and protecting human rights.

Key words: *administrative jurisdiction, administrative law, administrative procedures, guarantees, legality, control, monitoring, principles, investigation.*

Актуальність теми. Діяльність Державного бюро розслідувань наразі недостатньо висвітлена [5, с. 179–184]. Зокрема, існує актуальність дослідження здійснення зовнішнього контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань, що обумовлена необхідністю забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності роботи цього ключового правоохоронного органу, адже саме Державне бюро розслідувань виконує важливі функції з розслідування тяжких злочинів та боротьби з корупцією, що робить його діяльність стратегічно важливою для зміцнення правопорядку в Україні. Проте, з метою уникнення ризиків зловживань владою, політичного впливу чи порушення прав людини, існує необхідність впроваджувати чіткі та прозорі механізми зовнішнього контролю, які ґрунтуються на принципах законності, верховенства права та демократичного управління, а відтак особливої уваги заслуговує гармонізація адміністративних процедур з європейськими стандартами, що є частиною зобов'язань України на шляху до інтеграції з Європейським Союзом.

Варто підкреслити, що вдосконалення процедур зовнішнього контролю сприяє підвищенню довіри громадян до системи правосуддя, яка є фундаментом функціонування правової держави. Прозорі та справедливі механізми контролю дозволяють суспільству впевнитися у неупередженості та об'єктивності Державного бюро розслідувань, що, в свою чергу, підвищує рівень правової культури в усьому суспільстві.

Огляд останніх досліджень. Діяльність Державного бюро розслідувань була предметом наукового аналізу таких вчених, як: О. Дрозд, О. Ільченко, О. Кваша, О. Климчук, О. Левківська, І. Літвінова, О. Марченко, Є. Репіна, Є. Скулиш, С. Слінько, О. Степанов, Р. Труба, О. Усатий, А. Францевич, Т. Ященко та інших.

При цьому, новітні суспільно-політичні виклики в Україні негативно впливають на діяльність державних правоохоронних органів, що обумовлює необхідність актуальних наукових досліджень у цій площині.

Мета статті полягає у тому, щоб охарактеризувати сутність та цілі здійснення зовнішнього контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань.

Виклад основних положень. Соціальна природа контролю як інституту держави, функції, що реалізують державні органи, громадськість з метою гарантування законності та правопорядку визначають актуальність проблеми встановлення сутності та змісту контролю взагалі й щодо діяльності публічної адміністрації зокрема. Контроль є об'єктивним соціальним явищем, сформованим під час еволюційних перетворень у суспільстві. Саме тому суспільні трансформації, тенденції розвитку державності, постійне оновлення доктринальних положень юридичної науки обумовлюють наявність різних поглядів щодо сутності і змісту контролю, відмінність у ступені опрацювання його окремих видів [1].

Існує думка, що контроль може бути охарактеризований як форма чи вид діяльності, як принцип, функція, стадія, засіб забезпечення законності тощо. Так, беручи до уваги те, що контроль є спостереженням за відповідністю діяльності керованого об'єкта тим приписам, які він отримав від керуючого суб'єкта, та виконанням прийнятих рішень, він є конкретним самостійним видом роботи (діяльності). Зважаючи на те, що контроль здійснюється в певній галузі, яка

має певні особливості та конкретний зміст, він може мати певний обсяг та форму. Безмовно контроль спрямований на конкретний результат і шляхи досягнення цього результату, а також на усунення суб'єктивних та урахування об'єктивних перешкод при його здійсненні. Маючи інформацію про правомірність чи неправомірність діяльності органу чи підрозділу поліції, окремого поліцейського, її доцільність, можна оперативно втрутитися, привести важелі діяльності у відповідність до умов, що виникають, та попередити небажані наслідки. Контроль дає можливість не лише коригувати діяльність поліції, але й допомагає передбачити перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату [2]. Гаращук В., визначаючи контроль як самостійну функцію управління, вказує, що його метою є виявлення результатів впливу суб'єктів на об'єкт, допущених відхилень від прийнятих вимог, принципів регулювання, а також визначення шляхів подолання наявних перешкод для ефективного функціонування всієї системи [4, с. 62].

В свою чергу, Бандурка О. М., досліджуючи контроль як управлінську категорію, вказує, що він є формою зворотного зв'язку, яка за допомогою спостереження за діяльністю об'єкта і перевірки її відповідності управлінським рішенням сприяє забезпеченню неухильного виконання законів і підзаконних актів, підвищенню ефективності діяльності та службової дисципліни [5, с. 178–179].

Автори підручника з адміністративного права вважають, що, контроль як інструмент публічного адміністрування – це вид діяльності публічної адміністрації, що полягає в активних діях щодо перевірки й обліку того, як контрольований об'єкт публічного управління виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції, визначені нормами адміністративного права. Ознаками контролю як інструмента публічного адміністрування вчені-адміністративісти визначають наступне: мета полягає у здійсненні перевірки суб'єктами публічного адміністрування щодо виконання об'єктами публічного адміністрування визначених законодавством положень адміністративно-правових режимів; органи публічного контролю здійснюють заходи виключно на основі та у випадках, передбачених законами України; у ході перевірки публічна адміністрація виявляє недоліки в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин, вимагає від об'єктів публічного управління усунення виявлених порушень, надає їм приписи; виявляє осіб та усуває обставини, які можуть негативно вплинути на забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [6].

Враховуючи думки науковців, можна сказати, що під терміном контроль слід розуміти багатоаспектну, системно організовану діяльність суб'єктів, що спрямована на спостереження, перевірку, аналіз та оцінку відповідності дій, рішень або бездіяльності об'єктів встановленим правовим нормам, стандартам, регламентам чи іншим нормативним вимогам. Метою такої діяльності є забезпечення законності, ефективності, доцільності функціонування відповідного об'єкта, а також своєчасне виявлення й усунення порушень, ризиків або відхилень від визначених завдань чи стратегічних цілей.

В свою чергу, зовнішній контроль – це діяльність, що здійснюється суб'єктами, які не є частиною структури або системи управління контрольованого об'єкта, з метою перевірки відповідності його діяльності встановленим нормам, стандартам, завданням чи регламентам. Метою зовнішнього контролю є забезпечення прозорості, відповідності вимогам законодавства, дотримання принципів доброчесності, ефективності, законності, а також надання об'єктивної оцінки результатів діяльності об'єкта контролю.

Відповідно до статті 23 Закону України "Про Державне бюро розслідувань" контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності, у порядку, визначеному Конституцією України та іншими законами України. Директор Державного бюро розслідувань інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Державного бюро розслідувань та його підрозділів, про виконання покладених на них завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина, а також щороку, до 15 лютого, подає Президенту України та Верховній Раді України письмовий звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за попередній рік [7].

Законом України «Про Державне бюро розслідувань» визначено, що письмовий звіт про діяльність Державного бюро розслідувань повинен містити інформацію про [7]: 1) статистичні дані про результати діяльності з обов'язковим зазначенням таких відомостей: а) кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені до підслідності Державного бюро розслідувань; б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених Державним бюро розслідувань, та їх результативність; в) кількість осіб, стосовно яких складено обвинувальні акти щодо

вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань; г) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань; г) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних кримінальних правопорушень; д) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними до підслідності Державного бюро розслідувань, стан та обсяги їх відшкодування; е) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави, та розпорядження ними; є) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, які було повернуто в Україну з-за кордону, та розпорядження ними; ж) відомості про арешт майна, конфіскацію предметів та доходів від кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, та розпорядження ними; 2) взаємодію з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями; 3) співпрацю з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції; 4) штат Державного бюро розслідувань, кваліфікацію та досвід його працівників, підвищення їхньої кваліфікації; 5) діяльність підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань, кількість повідомлень про вчинення правопорушень працівниками Державного бюро розслідувань, результати їх розгляду, притягнення працівників Державного бюро розслідувань до відповідальності; 6) кошторис Державного бюро розслідувань та його виконання; 7) інші відомості щодо результатів діяльності Державного бюро розслідувань та виконання покладених на нього обов'язків [7].

Таким чином, зовнішній контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань – є важливим елементом демократичного врядування, оскільки сприяє забезпеченню законності, прозорості та підзвітності діяльності цього органу. Державне бюро розслідувань виконує надзвичайно важливу функцію, що полягає у розслідуванні злочинів, що скоєні високопосадовцями, правоохоронцями, суддями та іншими особами, наділеними владними повноваженнями, що в свою чергу, на нашу думку, зобов'язує орган діяти виключно в межах законодавства, а також уникати випадків корупції, зловживань чи потенційного політичного тиску.

Цілями здійснення зовнішнього контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань є: 1) забезпечення законності, адже зовнішній контроль дозволяє перевіряти, чи дотримується Державне бюро розслідувань норм законодавства під час здійснення слідчих дій, затримань, збору доказів і прийняття відповідних рішень; 2) попередження випадків вчинення корупції або будь-яких зловживань, це зумовлено тим, що діяльність Державного бюро розслідувань, яке розслідує резонансні злочини може бути піддана корупційному впливу чи маніпуляціям, а тому зовнішній контроль допомагає ідентифікувати потенційні загрози, запобігати конфліктам інтересів, а також вживати превентивних заходів для усунення будь-якого роду порушень; 3) політична нейтральність Державного бюро розслідувань, оскільки бюро має бути незалежним від будь-якого політичного впливу і саме зовнішній контроль дає змогу моніторингу діяльності на предмет відсутності політичної заангажованості в розслідуванні або прийнятті рішень; 4) вдосконалення роботи Державного бюро розслідувань, оскільки аналіз результатів зовнішнього контролю дозволяє виявити слабкі місця в роботі Державного бюро розслідувань та розробити відповідні заходи для усунення таких слабких місць; 5) відповідність міжнародним стандартам, адже саме зовнішній контроль допомагає визначити, що діяльність Державного бюро розслідувань відповідає міжнародним стандартам у сфері боротьби з корупцією та захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Вітвіцький С.С. Контроль як гарантія законності діяльності публічної адміністрації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Дніпро. 2016. С. 10–16.
2. Плугатар Т. А. Контроль за діяльністю Національної поліції України. *Наука і правоохоронна діяльність*. 2018. № 2. С. 122-129.
3. Літвінова І. Ф. Державне бюро розслідувань у сучасній системі правоохоронних органів України: правові аспекти створення та діяльності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2022. № 4. С. 179-184.
4. Гаращук В. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 413 с.

5. Адміністративне право України. Загальна частина: академічний курс. О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки. Золота миля, 2011. 584 с.

6. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломоєць, В. Курило, С. Стеценко та ін.; за ред. В. Галуцька та О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 592 с.

7. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.